

DSSS a církevní restituce 2012

Církevní restituce jsou jedním z témat, které hýbe současnou společností. Jednak proto, že dle výzkumů a sčítání lidu, ale i podle návštěvnosti svatostánků, je většina obyvatelstva považována za ateisty. Dalším důvodem jsou důvody finanční, kdy restituce nespočívají pouze v navrácení nemovitého majetku, ale ve vyplácení finančních kompenzací ve výši cca 59 mld. Kč (s inflací jsou odhady celkem vyplacené částky okolo 100 – 130 mld. Kč), a to vše v době zmrazování důchodů, zvyšování daní a hledání způsobů, jak vytahat peníze z daňových poplatníků. Vše je maskováno za **tzv. odlukou církve od státu**, v rámci které již stát nebude registrovaným církvím hradit platy duchovních. Ve skutečnosti jde zejména o navrácení majetků Katolické církve (KC), ostatní církve jsou zde jaksí do počtu. Proto se budeme věnovat zejména této církvi, která byla na našem území uznávána jako církev státní.

Právní a historický exkurs

Snahy o úpravu poměru státu a církve a o vyproštění se státu z područí církve vyvrcholily v době vlády osvícenského panovníka Josefa II. Od této doby to byl stát, který určoval církvi hranici její moci a upravoval církevní zřízení ze svého hlediska. Náboženství se přikládal pouze výchovný účel a církve měla napomáhat státu v oblasti výchovy, udržování veřejného pořádku, církevní zřízení splynulo se zřízením státním a biskupové a jiní církevní hodnostáři se stali státními hodnostáři ve smyslu právním.

Od roku 1848 vidíme snahu církve oprostít se z pod nadvlády státu. Tato snaha vyvrcholila přijetím Konkordátu (smlouvy státu s Vatikánem) z r. 1855. Církve mohla volně nabývat majetek, spravovat jej pomocí církevních orgánů podle církevních zákonů. Ke zcizování majetku bylo třeba souhlasu papeže i panovníka. Byla tak uskutečněna idea dualismu moci státní a církevní. Patent, jímž byl tento Konkordát vyhlášen, byl zrušen zák. č. 50/1874 ř. z., jímž se vydávají ustanovení o úpravě zevnějších právních poměrů církve katolické.

Podle nařízení č. 162/1860 ř. z. nesměl být žádný majetek církevní (kostelní, obroční, nadační) zcizen nebo značně zatížen, bez souhlasu příslušných státních a církevních orgánů. Zcizení nebo zatížení církevního jmění mohlo být vloženo do pozemkových knih pouze na základě prohlášení zemského úřadu, že úkon je v souladu s právními předpisy (a toto prohlášení vydáno na základě souhlasu papežské stolice, bylo-li zapotřebí).

Zásadní pro vývoj právní úpravy postavení KC byla prosincová ústava z r. 1867, podle které má KC právní status korporace veřejného práva, která nebude omezena v nabývání majetku určitého druhu. Pojmově zákon vymezuje vlastnické právo KC účelovostí, tj. k účelům kultovní a vyučovací činnosti a dobročinnosti a neumožňuje mu jiné účely, např. výdělečné. Státní kultovní správa dozorovala kmenové jmění kostelů a církevních ústavů. Církevnímu jmění byla již zmíněným zák. č. 50/1874 ř. z. přiznána intenzivní ochrana státu, jakou požívala „nadání obecně užitečná“. Katolická církev byla prohlášena za svaz kanonický, nikoli právní. Byly to jednotlivé katolické úřady a ústavy, které měly statut veřejnoprávních korporací v rámci státního území. Církevní jmění požívá značné ochrany

taktéž v oblasti práva trestního, exekučního a daňového. Trestní zákoník (117/1852 ř. z.) a exekuční řád (79/1896 ř.z.) bral zvláštní ohled na předměty určené bohoslužbě. Z hlediska daňového zákona č. 177/1927 Sb. byly budovy určené k bohoslužbě a budovy úřední vyňaty z domovní daně. Od daní byla tedy osvobozena většina kostelů, far a sídel biskupů.

Finanční prokuratura byla pověřena ex lege zastupováním ve věcech podstatné části církevního majetku v civilním soudním řízení. Tím bylo církevní jmění postaveno na roveň majetku státnímu. V taxativně vypočtených případech šlo o zastoupení výlučné. Finanční prokuratura také vstupovala do dědických řízení, kde zůstavitel odkázal svůj majetek nebo jeho část „k účelům zbožných“, bez udání obdařené osoby. V roce 1933 bylo naposled právně upraveno postavení Finančních prokuratur zák. č. 97/1933 Sb. a násl. NV č. 82/1936 Sb. Prokuratury byly státní úřady, které obstarávaly pro stát, země, okresy a další právnické osoby a jmění právního zástupce. Ve vypočtených případech bylo zastupování výlučné. Úkolem bylo poskytovat právního zástupce, podávat právní posudky, součinnost při uzavírání právních jednání ad.právních úkonech, to vše ve veřejném zájmu. V roce 1949 vyšel nový zákon o finančních prokuraturách č. 270, který již o zastupování církví nehovoří, ani násl. NV č. 7/1950Sb. V roce 1952 byly finanční prokuratury zrušeny.

Po vzniku Československé republiky v r. 1918 počítal vládní návrh Ústavní listiny s odlukou státu a církví. Tento návrh stanovil v §123 církvím právo spravovat své vnitřní záležitosti a jmění z propůjčení státu. Tato úprava se nakonec nerealizovala a tato matérie zrušení prosincové ústavy zůstala nadále ústavně neupravena.

Tzv. první pozemková reforma se týkala i majetku církevního. Dle zák. č. 215/1919Sb., záborový zákon, byl ke dni jeho vyhlášení zabrán veškerý velký pozemkový majetek bez ohledu na vlastnický subjekt.

Konfiskační dekrety presidenta republiky č. 12 a 108/1945 Sb. vyvolaly otázku, který majetek podléhá konfiskaci – dle ministerstva zemědělství byl vyloučen majetek, jehož subjekt má povahu veřejného práva a obstarává část veřejné správy, např. fary. Dle vyjádření kanceláře presidenta republiky z 1946 není tzv. církevní majetek majetkem soukromoprávním a jeho subjektem jsou jednotlivé církevní instituce, které nejsou jeho soukromými vlastníky. Jde o majetek veřejné povahy, účelové jmění, které nemůže být odňato svému účelu bez souhlasu státu. Pokud se jednotlivé instituce nebo jejich členové dopustili činnosti uvedené v dekretu, má státní moc rozhodnout, jak s majetkem naložit.

Dne 1. listopadu 1949 nabyly platnosti a účinnosti zák. č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Tento zákon pokračuje v intencích státního dozoru nad majetkem církví, tento dozor vykonávaly národní výbory, odbor školství a kultury. Stát také poskytoval osobní požitky duchovním, kteří působí s jeho souhlasem v duchovní správě, v církevní administrativě a ústavech pro výchovu duchovních, a hradil věcné náklady spojené s výkonem bohoslužeb a jiných náboženských úkonů a církevní administrativou, popř. poskytoval v odůvodněných případech zvláštní pomoc. Majetek církví nebyl považován za majetek v socialistickém vlastnictví ani za osobní vlastnictví, ale za vlastnictví soukromé. Stát provedl sekularizace pouze toho majetku, který představoval výrobní prostředky a mohl být zdrojem vykořisťování a bezpracných zisků. Ostatní církevní majetek nebyl zestátněn. Církevnímu majetku byla poskytována stejná trestněprávní ochrana jako majetku v socialistickém vlastnictví, pokud byl dotován ze státních prostředků.

Stát a církve po roce 1989

Po listopadu 1989 upravuje vztah státu s církvemi zák. č. 308/1991Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. Podle této úpravy jsou církve a náboženské společnosti právními osobami, které mohou vytvářet komunity, řády, společnosti a podobná společenství s vlastní právní subjektivitou. Tato úprava vyvolává nejasnosti ohledně vztahu státu a Římskokatolické církve, vzhledem k jejímu nadstátnímu rozměru. Církve nadále mohou volně disponovat se svým majetkem bez jakékoli ingerence ze strany státu.

Od roku 1990 jsou církevní restituční evergreenem české politiky. Již v letech 1990 – 91 získala církev od státu značné dary v podobě asi 170 komplexů. Tehdejší kardinál František Tomášek za tento velkorysý dar státu poděkoval a prohlásil, že další majetek už církev žádat nebude. Po jeho smrti však nastává obrát a rvačky o majetek se znovu rozjedou. Dokladem toho je požadavek na navrácení katedrály sv. Víta, kulturního klenotu a symbolu české státnosti. Soudy střídavě přikly vlastnictví katedrály jedné či druhé straně, až po několika letech sporů Nejvyšší soud návrh na vydání definitivně zamítl. Další velké převody majetku státu do vlastnictví církve se v tichosti odehrály za úřednické vlády J. Tošovského v r. 1998. Bez souhlasu Sněmovny, v rámci nařízení vlády. Řada z těchto budov dnes chátrá. V letech 1998-2001 se vláda Miloše Zemana opět snaží o přípravu restitučního zákona výčtovou metodou, tyto návrhy však padnou. V roce 2008 vláda schvaluje a znovu předkládá návrh zákona o vyrovnání státu s církvemi. Tento zákon však není do konce funkčního období Sněmovnou projednán. V roce 2011 byla sestavena Komise pro vyrovnání státu s církvemi a náboženskými společnostmi, která vypracovala parametry nového modelu majetkového vyrovnání, které v podstatných částech vycházejí z návrhu Topolánkové vlády. Tyto parametry vláda schválila a zadala ministru kultury, aby připravil návrh zákona, který byl počátkem tohoto roku vládou schválen.

Tento zákon vnáší do českého právního řádu významnou **nerovnost mezi restitucí církví a náboženských společností a restitucí fyzických osob**, kterých se doposud restituční zákony týkaly (s výjimkou některých spolků jako např. Sokol, Červený kříž). Proto se také restituční zákony označovaly jako zákony o náhradě „některých“ majetkových křivd. Fyzickým osobám byl a je restituční nárok a nárok na odškodnění stanoven podle vyhlášky z roku 1991 (podle cen platných v době odnětí majetku), církvim se počítá nárok na majetek i náhradu podle současných tržních cen. Při stanovení hodnoty majetku se nevychází ani ze současných tržních cen, ale tyto ceny jsou oproti tržním cenám nadhodnocené, zejména u zemědělské půdy a lesních pozemků. Klíčovými jsou zde dva expertní posudky, vycházející z publikace **Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky**. Z ní byly vybrány nejdražší parcely menší než 1 ha. „Takováto půda se neprodávala pro zemědělské hospodaření, ale pro stavební účely. Vypovídající je cena pozemků nad 5 hektarů“ (hlavní autor publikace, Jiří Němec). Pro výpočet se hodila nejvyšší cena a autoři zákona se zaštili autoritou této publikace. Očekává se tudíž, že běžní restituční budou napadat toto nerovné zacházení státu u soudu.

Ovšem toto řešení vyrovnání státu s církvemi není ani tak výsledkem nějakých složitých externích propočtů, jako spíše jde o **politickou dohodu mezi státem a církvemi**. Vláda vychází z předlohy zpracované za Topolánkové vlády, ve které autoři přímo uvádějí, že finanční náhrada za nevydaný majetek je konsensem mezi státem a poškozenými církvemi.

Dalším problémem je **neexistence seznamu majetku**, který má být vydán, resp. jeho existence je utajená z důvodů, aby nedocházelo k jeho zašantročení nebo např. k vytěžení lesa. Ministr financí Kalousek tvrdí, že takový seznam nelze vytvořit, pozemky dohledat a ocenit, protože by se tím blokovala práce katastrálních úřadů na několik let, čemuž přizvukuje i šéf Českého zeměměřičského a katastrálního úřadu Karel Večeře. To se ale rozhodně nezakládá na pravdě. V ČR existuje několik geodetických firem, které by v souladu s nejmodernější technologií zvládly přesnou identifikaci parcel do jednoho roku. Komise pro církevní restituce by pak mohly pracovat přesnými údaji, ovšem na tom evidentně nebyl a není zájem. Jenže jak lze vypočítat finanční náhrady bez existence seznamu majetku? Na základě politické dohody. Není také zcela jasné, zda do výpočtu byl zahrnut již vydaný majetek.

Chystaná **odluka církve a státu** proběhne až za 17 let, po tuto dobu bude stát i přes vydání majetku ještě platit platy duchovních, a po dobu 30 let bude stát postupně církvím splácet náhradu za nevydaný majetek ve výši cca 59 mld.Kč (s inflací 96 - 130 mld. Kč v závislosti na míře inflace). Církev požaduje navrácení asi 281 tisíc ha půdy (dle důvodové zprávy, která se odvolává na dokument Pražského arcibiskupství z r. 1948– soupis církevního majetku, dle něhož měla církev k 26.2.1948 210.000 ha půdy. Kde je potom těch zbylých 71.000 ha? Ono se to ztratí. – pozn. autora), což z ní udělá politickou, mocenskou, kulturní a ekonomickou elitu, která bude chtít mít zásadní vliv na dění ve veřejných věcech. To je v rozporu s Ústavou ČR, která deklaruje, že jsme demokratická republika, která se nesmí vázat na žádnou ideologii ani náboženství. Náboženství a náboženské vyznání je soukromou věcí každého občana a KC je mocenskopolitickou organizací, jejímž zájmem není péče o duchovní blaho svých oveček, ale hromadění majetku a získání mocenského a ekonomického vlivu. Dalších 16 církví a náboženských společností jsou ve zmiňovaném zákoně pouze do počtu, neboť 80% majetku a náhrad přijde právě KC (viz přílohy). Jelikož neexistuje omezení nakládání s majetkem církve, neboť církevní vlastnictví je podle právní úpravy vlastnictvím soukromým, může jej po vydání církev volně zcizit, což povede k přesunům majetku státu na spekulanty a různé zájmové skupiny, na čemž v konečném důsledku vydělá církev a tyto skupiny. Tedy **tunelování národního majetku**.

Křivdy napravit, ale nerozdávat státní majetek

Dohody církví, resp. řádů a kongregací s investory na tzv. budoucí směně pozemků, ukrytých pod blokačním paragrafem s posvěcením státního Pozemkového fondu. Většinou byly žadateli obce, kterým blokace bránila v rozvoji infrastruktury. Mezi žadatele patřilo i několik soukromých investorů. Např. směny pozemků mezi Suverénním řádem maltézských rytířů a Central Group v Březiněvsi, také Rytířský řád křížovníků čile obchoduje s Autosalonem Klokočka, OMV Praha či Dáblickou rezidencí (s irským kapitálem) a další.

Zářným příkladem čilého církevního byznysu s budoucími navrácenými pozemky je **Karel Štícha, vedoucí správy majetku na Pražském arcibiskupství a předseda expertní komise** připravující vyrovnání státu s církvemi. Tento ekonom je předsedou dozorčích rad firem Duplicatus a Real 24, které se pokoušely o směnu pozemků s farnostmi v pražských Stodůlkách a v Uhříněvsi. Čáru přes rozpočet mu udělal Pozemkový fond, který vzhledem k projednávání zákona zakázal veškeré dispozice s původním církevním majetkem. Kromě těchto dvou společností figuruje Štícha v dalších 3 společnostech – Real 25, Numero 5 a

Tacho Group. Majitel všech pěti akciovky je neznámý, všechny mají stejné sídlo v pražských Kunraticích na domovské adrese předsedy představenstva Hynka Čecha, který mj. podniká v oblasti filmu, fotovoltaik a rozvoje duchovních hodnot). Do dozorčích rad těchto firem byli přizváni také vedoucí finančního oddělení arcidiecéze Josef Hegenbart a vedoucí realitního oddělení Petr Dvořák. Tyto firmy byly založeny v roce 2007 krátce poté, co Topolánkova vláda ohlásila záměr restituovat církve.

Církve také požadují návrat majetku, za který dostali již bohaté finanční kompenzace od státu v rámci první pozemkové reformy z roku 1919. Jako příklad může sloužit poleší Rychtářov na Vyškovsku. Dle podkladů komise Topolánkovy vlády nárokuje církve v katastru Rychtářov 744 ha lesa. Církve také chtějí vydávat majetky, které jim byly zabráněny již v 18. a 19. století státem, ale zůstaly nadále v jejich užívání. To jen pro dokreslení obrazu, kudy se budou církevní restituice ubírat.

Protože existence církví a náboženských společností je účelová, tj. má sloužit k uspokojování duchovních potřeb věřících, a uspokojování sociálních ad. obecně prospěšných cílů, měl by být v sekulárním státě majetek církve majetkem účelově vázaným (veřejným majetkem) a pod dozorem státu, minimálně co se prodeje a zatěžování majetku týče. Dozorčí právo by mohla mít např. obec, v jejímž katastru se majetek nachází. V rámci provádění obecně prospěšné činnosti by mohl být takto církvím a náboženským společnostem zapůjčeny i majetky, které nikdy nevlastnily.

Zásadně nesmí být prolomena hranice 25.2.1948. Nelze vydat majetek, který byl zabaven v rámci první pozemkové reformy, ani na základě její revize z r. 1947, byť k faktickému zabavení došlo až po 25.2.1948. Jít za tuto hranici by mimo jiné znamenalo další žaloby a arbitráže a v konečném důsledku obrovské náklady pro stát.

To, že církevní majetek měl historicky režim majetku veřejného nikoli soukromého, dokládáme výše v rámci historického a právního exkursu. K církvím se hlásí v současné době méně než 10% obyvatelstva, zejména katolické kostely zejí prázdnotou, a ani KC již neplní v rámci státu tu úlohu, jakou plnila od středověku do doby Rakouska-Uherska, tj. **realizaci státního náboženství a realizaci části státní správy**. Nicméně dodnes plní církevní instituce některé sociální a vzdělávací úlohy, např. provoz nemocnic, škol aj. obecně prospěšných zařízení. Pak by bylo vhodnější zajistit ekonomickou základnu pro plnění funkcí těchto institucí jiným způsobem, buď ponechat duchovní aj. pracovníky na výplatní listině státu, nebo propůjčit vhodně majetek na zajištění příjmů.

Křivdy je třeba napravit, i když některé již napravit nelze (stanovil tak i v některých případech Ústavní soud ČR ve svých nálezech). Při napravování křivd je však také třeba přihlídnout k tomu, aby nedošlo ke křivdám novým – křivdám na lidu České republiky, neboť to, co je státní a ze státního vydáváno, je vlastnictvím nás všech, nikoli vlastnictvím politiků a zájmových skupin domácích a zahraničních. Pokud již budeme tyto staré křivdy napravovat, je třeba přihlídnout nejen k hlediskům právním, ale i morálním a také účelovým. Vydán by měl být pouze majetek, který církve vlastnily, ovšem s přihlédnutím k zajištění účelu jejich existence a v intencích práv, která k tomuto majetku měly. **Nelze vydávat více práv, než která byla zabavena.** Je třeba vytvořit přesné **seznamy majetku**, který církve v rozhodném období omezeně vlastnila, a na základě tohoto seznamu ocenit nemovitosti, které nelze vydat. Při ocenění a výpočtu náhrad je třeba vycházet z předpisů platných pro výpočet náhrad soukromých restituentů. Tím by se zabránilo majetkovým spekulacím ze strany státu,

církví a soukromých investorů a k vyvádění obrovských majetkových hodnot, patřících občanům ČR mimo území republiky.

Nejnovějším výstupem Poslanecké sněmovny je odsunutí projednání zákona o církevních restitucích na červen, možná podzim tohoto roku. Vláda ČR si totiž není jistá, zda by pro něj zvedlo ruku dostatečné množství zákonodárců. Někteří poslanci vládní koalice mají problém zejména s výší náhrad za nevydaný majetek a s prolomením hranice 25.2.1948. Skutečným důvodem však mohou být blížící se krajské volby, ve kterých se očekává fiasko vládních stran vzhledem k asociálním reformám, a církevní restituce v této podobě by jen dále přilily olej do ohně.

Závěrečné shrnutí a návrhy opatření:

- 1) Vytvoření přesných seznamů církevního majetku, který církev právně vlastnila k 25. 2. 1948, a který jí byl zabaven na základě právních předpisů vydaných po tomto datu. Přesná identifikace parcel geodetickou firmou.
  - 2) Přesné ocenění majetku v souladu s bodem 1) dle cenových předpisů platných pro restituce fyzických osob (vyhláška z roku 1991).
  - 3) Přesný výpočet náhrad za majetek, který není možno vydat naturálně v souladu s body 1) a 2). Odečtení hodnoty majetku již vydaného nebo darovaného státem od r. 1990.
  - 4) Uzákonění statutu církví a právnických osob jimi tvořenými (řádů, kongregací apod.) jako osob veřejného práva a prohlášení vlastnického práva církví za vlastnictví veřejné. Vlastnické právo církví by mělo podléhat podobnému právnímu režimu jako vlastnické právo státu. Uzákonit vlastnické právo církví jako vlastnictví účelové (tj. pro účely náboženské a obecně prospěšné, nikoli podnikatelské), kde dispozice s majetkem vyšší hodnoty (prodej, zatížení), např. od 500tis. Kč bude podléhat souhlasu státní správy (např. obecní úřad v příslušném katastrálním území).
  - 5) Možnost propůjčení majetku státu či obcí, který církve nikdy nevlastnily, do správy církve, je-li to v souladu s účelem existence církve a pokud výnosy z toho majetku slouží k finančnímu zajištění církevních ústavů (např. spolufinancování církevní nemocnice, ústavu nebo i k zajištění prostředků na opravy a údržbu kostelů, far apod.)
-

Přílohy 1 a 2:

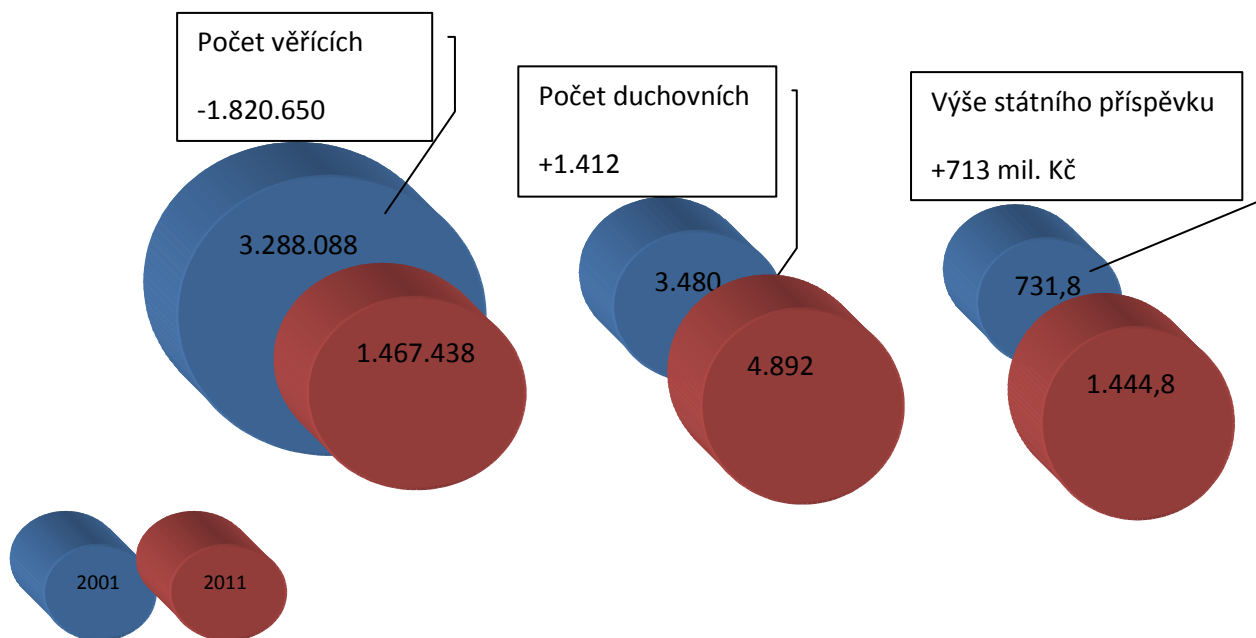
Graf 1: Poměr počtu věřících, duchovních a příspěvků státu církvím

Graf 2: Klíč k rozdělení náhrad mezi jednotlivé církve a náboženské společnosti

(Viz dále)

1) Čím dál dražší víra (zdroj MK ČR a ČSÚ)

Změna počtu věřících, duchovních a příspěvku státu církvím:

2) Klíč náhrad pro jednotlivé církve (v mil. Kč)

(zdroj návrh zákona o majetkovém vyrovnání)

